

Checklist voor organisaties in de geestelijke gezondheidszorg

Bekijk uw 'zorg-op-maat' met autisme als graadmeter

De moderne participatiemaatschappij is een samenleving waarin iedereen de kans krijgt om naar vermogen deel te nemen en zich naar vermogen te ontwikkelen – ook mensen met onzichtbare beperkingen, zoals autisme.

Als zorgorganisatie of ZZP-er in de zorg kunt u hierin een belangrijke rol spelen. Daarvoor is cruciaal dat uw organisatie vraaggericht werkt in plaats van aanbodgericht. Alleen vraaggerichte zorg-op-maat kan de mens met zijn mogelijkheden en beperkingen centraal zetten en 'het systeem' dienstbaar maken om deze persoon op zijn of haar manier optimaal te laten participeren. Met deze checklist kunt u nagaan in hoeverre u en uw organisatie zorg-op-maat levert.

Waarom maatwerk de norm moet zijn

1. De variatie onder mensen met autisme is enorm. Een standaard aanbod van zorg of ondersteuning is daarom vrijwel nooit passend.
2. De ondersteuningsbehoefte van iemand met autisme hangt niet uitsluitend af van het individu maar ook van de omgeving waarin iemand functioneert. Maatwerkondersteuning werkt niet slechts met de persoon met autisme maar ook met deze omgeving en heeft daardoor veel meer effect. Meestal is maatwerk hierdoor ook uiteindelijk goedkoper dan een standaard ondersteuningsaanbod.
3. Autismen brengt niet alleen kwetsbaarheden met zich mee maar vaak ook bijzondere talenten. Een maatwerkprogramma laat talenten tot bloei komen en verhoogt daarmee levensvreugde en participatie.
4. Autismen heb je een leven lang en heeft invloed op ieder levensgebied. Een maatwerkprogramma is integraal en heeft daardoor veel effect. Al na korte tijd is dit goedkoper dan 'losse' ondersteuning op deelgebieden.

Wanneer uw dienstverlening de participatie van mensen met autisme goed ondersteunt, kunt u ervan uitgaan dat uw aanbod flexibel genoeg is voor een brede groep van mensen, ook met andere onzichtbare beperkingen. De checklist geeft dus handvatten om passende zorg te bieden voor alle mensen.

Wat betekent maatwerk voor u als zorgverlener?

Maatwerk betekent niet dat uw standaard aanbod waardeloos is geworden. Elementen eruit kunnen vaak wel ingezet worden. De zorg en ondersteuning moet dienstbaar zijn aan participatie en daarmee inspelen op de situatie van de cliënt en zijn omgeving. Wat betekent dit voor u als zorgverlener?

1. Erg veel luisteren en doorvragen naar wat een cliënt of zijn/haar naasten nodig heeft en de oplossingsrichtingen die zij zelf wensen.
2. Ondersteuning realiseren in een vorm van coproductie met cliënt en/of naasten.
3. Meer samenwerking met partijen op andere levensgebieden, zoals een school, een werkgever of een sportclub.
4. Er zal vaker onduidelijkheid zijn over de reikwijdte van uw opdracht. U wordt uitgedaagd om hierover goed af te stemmen met andere partijen.
5. Creatief zijn: oplossingen mogelijk maken die 'normaal' niet toegepast worden.

Met als resultaat dat u beter in staat bent om een cliënt écht te helpen bij het deelnemen aan de samenleving; de cliënt staat voorop en niet zijn/haar aandoening. Dat draagt bij aan levensgeluk en op termijn aan lagere kosten en een inclusieve samenleving.

Is maatwerk het zelfde als autismevriendelijkheid?

Maatwerk is een belangrijke voorwaarde voor autismevriendelijkheid. Het benodigde maatwerk is echter lang niet altijd gemakkelijk te herkennen. Daarom vraagt autismevriendelijkheid ook een zekere kennis van autisme en vooral ook een open en onderzoekende houding: wat heeft deze ene persoon nodig? Wat heeft zijn omgeving nodig? Zo'n [open houding](#) blijkt in de praktijk vaak nóg belangrijker dan structuur of duidelijkheid.

Wat levert het op?

Zorg-op-maat is vraaggericht en richt zich zo nodig ook op de (gewenste) leefomgeving van de zorgvrager. Daarmee resulteert het in minder 'uitval' van werk en school. Als je kunt (blijven) functioneren in de maatschappij vergroot dat het levensgeluk. Het bespaart uiteindelijk ook veel geld op uitkeringen, dagbesteding en dure zorg. Hierdoor zal de continuïteit van de zorg verbeteren en de financiering ervan minder onder druk komen te staan.

Daarnaast levert autismevriendelijke zorg een betere relatie met de cliënt op waardoor uw hulp meer effect zal sorteren en uw werkplezier zal toenemen.

Opbouw van de checklist

Deze checklist helpt u om na te denken over de mate waarin uw dienstverlening autismevriendelijk is aan de hand van verschillende onderwerpen:

- Beleid
- Cultuur
- Invulling van zorg-op-maat
- Randvoorwaarden voor zorg-op-maat

Deze checklist richt zich primair op uw dienstverlening aan uw cliënten. Als u ook werkgever bent, kunt u ook gebruik maken van de [checklist voor werkgevers](#) om daarmee uw interne organisatiebeleid onder de loep te nemen.

Gebruik van de checklist

Bij ieder onderdeel staan aandachtspunten waarbij u aangeeft in welke mate u en/of uw organisatie die punten in beeld heeft en/of in de praktijk brengt, gevolgd door tips. Maak vervolgens zelf de afweging op welke gebieden u meer kunt doen.

Gebruik de lijst vooral om het gesprek in uw organisatie op gang te brengen of om uw eigen functioneren te evalueren. Laat hem bijvoorbeeld invullen door meerdere mensen en bekijk de verschillen. De lijst is een hulpmiddel. Het gaat niet direct om de behaalde eindscore, maar om de activiteiten en veranderingen die u (met elkaar) in gang zet op weg naar maatwerk in uw dienstverlening.

1. Beleid

In dit onderdeel checkt u de mate waarin uw visie en beleid vraaggerichte zorg mogelijk maken.

Geef aan in welke mate uw organisatie voldoet aan onderstaande punten:	- 0	-/+ 1	+ 2
Onze visie			
Het perspectief van de cliënt is leidend voor onze dienstverlening.			
Wij respecteren en stimuleren zelfregie bij de cliënt of zijn/haar ouders.			
Wij vinden dat iedere cliënt naar vermogen inbreng moet hebben in zijn eigen zorg.			
Wij zien naasten van cliënten als onze partners en benutten hun ervaringsdeskundigheid.			
Waar nodig is onze dienstverlening integraal, dus gericht op alle levensgebieden.			
Hoe vertalen we onze visie naar de praktijk?			
Onze medewerkers vragen altijd aan cliënten hoe zij hun leven willen invullen. Die wensen zijn het uitgangspunt voor de zorg of ondersteuning.			
Onze medewerkers kunnen afwijken van standaardprocedures om de wensen van cliënten te realiseren.			
In ons beleid zijn relevante cultuuraspecten voor onze organisatie en medewerkers benoemd, zoals een open, niet oordelende houding met belangstelling voor de ander, geduld en begrip.			
We betrekken onze cliënten met onzichtbare beperkingen én hun naasten bij de ontwikkeling, implementatie en evaluatie van ons beleid.			
Waar nodig betrekken we (met toestemming) externe partijen bij onze dienstverlening, zoals een school of een werkgever.			
Autismevriendelijk beleid			
In ons beleid staat de (intentie tot) autismevriendelijkheid expliciet vermeld.			
Onze medewerkers weten dat iedere cliënt zich in zijn eigen tempo en volgorde ontwikkelt; onze zorgverlening sluit daar op aan.			
Wij hebben actuele informatie over autisme beschikbaar en deze is voor iedere medewerker te vinden.			
We zetten regelmatig in op actieve verspreiding van actuele kennis over autisme en maken daarbij gebruik van ervaringsdeskundigheid.			
Wij kennen de positieve effecten van een integrale aanpak (levensbrede begeleiding) voor mensen met autisme.			
TOTAAL			

Tips voor autismevriendelijk beleid

- Gebruik de aandachtspunten hierboven als inspiratie.
- Voor passende zorg en ondersteuning is de maatschappelijke visie op autisme meer helpend dan het denken in termen van stoornissen en beperkingen. In de maatschappelijke visie ligt de nadruk op de ontwikkeling en participatie van mensen met autisme. Zie het document van *Vanuit autisme bekeken*: [Onze visie op autisme: wat het voor ons is, wat het niet is en wat het mogelijk zou kunnen zijn](#).
- U kunt uw beleid echt autismevriendelijk maken door mensen met autisme te betrekken bij de ontwikkeling van uw beleid. Zij hebben vanuit eigen ervaring zicht op wat werkt en kunnen suggesties doen waaraan u zelf niet had gedacht. Hiervoor verwijzen we u naar organisaties van en voor mensen met autisme, zoals NVA, PAS Nederland, Mama Vita en Stichting Ovaal (autismecafés).
- De [Maatschappelijke Businesscase Levensbrede aanpak bij autisme](#) geeft inzicht in wat autisme vraagt en brengt wat betreft levensgeluk, participatie en financieel en maakt inzichtelijk welke rol de zorg kan spelen in een levensbrede aanpak.
- Het rapport [Balanceren op de levenslijn](#) geeft inzicht in de kwaliteitseisen die mensen met autisme en hun naasten stellen aan zorg en ondersteuning.
- Het [document 'Werken vanuit zelfregie: hoe pak ik dat aan?'](#) geeft meer praktische handvatten aan medewerkers in de zorg om zelfregie bij cliënten te kunnen stimuleren.

2. Cultuur

In dit onderdeel checkt u de mate waarin uw (organisatie)cultuur het realiseren van vraaggerichte zorg ondersteunt.

Geef aan in welke mate u voldoet aan onderstaande punten:	- 0	-/+ 1	+ 2
Houding van onze medewerkers			
Onze medewerkers zijn respectvol tegenover iedere cliënt en zijn/haar naasten.			
Onze medewerkers herkennen situaties waarin geprotocolleerde zorg en/of communicatie storend of zelfs schadelijk is, en kunnen omschakelen naar maatwerk en/of een open dialoog op gelijkwaardige basis.			
We stimuleren een open en lerende houding bij onze medewerkers door het faciliteren van intervisie.			
Onze medewerkers bespreken het open als ze niet weten hoe ze met bepaald gedrag van cliënten om kunnen gaan. We stimuleren dat medewerkers van elkaar leren en elkaar om hulp vragen.			
'Kunnen luisteren' en een open, niet oordelende houding is een belangrijke competentie bij de werving en selectie van nieuwe medewerkers.			
Onze cliënten en hun naasten hebben invloed bij de selectie en beoordeling van zorgverleners.			
Communicatie en voorlichting			
We zetten (betaalde) ervaringsdeskundigen in om onze communicatie en dienstverlening te toetsen en verbeteren.			
Onze folders, website, brieven en andere teksten zijn concreet en eenduidig.			
Waar mogelijk ondersteunen we onze voorlichting met visuele en/of auditieve middelen.			
Onze medewerkers zijn opgeleid om duidelijk (concreet) te communiceren.			
Autismevriendelijke organisatiecultuur			
Iedereen (cliënten en medewerkers) mag zichzelf zijn, ook als dit heel bijzonder is. We streven er niet per definitie naar om iemand 'normaal' te laten zijn.			
We streven er naar om als zorgorganisatie zelf inclusief en divers te zijn.			
We weten dat een persoonlijke klik met begeleiders cruciaal is in de ondersteuning van mensen met autisme en hun naasten en zoeken zo nodig door tot de juiste begeleider gevonden is.			
We zetten ervaringsdeskundigen met autisme in om onze zorg te verbeteren.			
We vermelden in onze externe communicatie dat wij autismevriendelijk willen zijn en wat wij daarvoor doen.			
TOTAAL			

Tips voor een autismevriendelijke cultuur

- Gebruik de aandachtspunten hierboven als inspiratie.
- Bekijk de adviezen voor zorgprofessionals op Uanzet.nl.
- In een autismevriendelijke cultuur mag geleerd worden. Individuele behoeften van cliënten en medewerkers zijn bespreekbaar.
- Autisme is vaak niet direct herkenbaar. Medewerkers zijn soms handelingsverlegen of voelen zich onheus bejegend als een cliënt zich anders gedraagt dan zij verwachten. Blijf in gesprek met de cliënt en zijn naasten hierover.
- Bekijk ook de [Checklist voor werkgevers](#) om na te gaan of uw organisatie ook open staat voor werknemers met onzichtbare beperkingen, waarbij autisme als graadmeter wordt genomen.

3. Invulling van zorg-op-maat

In dit onderdeel checkt u in welke mate uw organisatie zorg op maat levert.

Geef aan in welke mate u voldoet aan onderstaande punten:	-	-/+	+
	0	1	2
Vraaggericht			
Er is altijd een persoonlijk gesprek met een cliënt of zijn/haar naasten, ook als we denken niets voor deze persoon te kunnen betekenen op basis van zijn dossier of initiële hulpvraag.			
Er is oprechte nieuwsgierigheid naar het eigen verhaal van de cliënt. De cliënt of zijn/haar naasten wordt in staat gesteld dit verhaal op zijn/haar manier te vertellen.			
De kwaliteiten, behoeften en wensen van de cliënt en zijn/haar naasten zijn altijd leidend bij het zoeken naar passende hulp.			
Maatwerk heeft altijd de voorkeur. Centraal staat de persoon, zijn/haar leven en zijn/haar plan.			
We gaan altijd in gesprek met de cliënt en zijn omgeving wanneer we niet weten hoe we met bepaald gedrag van de cliënt om moeten gaan.			
Integraal			
De hulpvraag van een cliënt wordt integraal benaderd. Indien gewenst kijken we naar alle levensgebieden (zorg, onderwijs, werk, vrije tijd, wonen) en betrekken we ook de omgeving, (ouders, partner, leerkracht, werkgever etc.).			
Waar nodig nemen we initiatief om voor een zorgvrager een bijeenkomst te organiseren met mensen uit de verschillende levensgebieden bij elkaar, dus bv. school, samenwerkingsverband, zorgverleners en sportclub zodat er integrale afspraken gemaakt kunnen worden.			
Cliënten die meer dan gewone moeite hebben om de overgang van zorg naar onderwijs of de arbeidsmarkt te maken, bieden we ondersteuning hierbij of we zorgen dat iemand anders die ondersteuning gaat bieden.			
We zetten direct een combinatie van informele en formele hulp in (matched care i.p.v. stepped care), passend bij de hulpvraag en met alle relevante betrokkenen (bv naasten, leerkrachten, werkgevers, sportcoaches).			
Als zorgaanbieder proberen we slimme combinaties te maken van bijvoorbeeld cliëntondersteuning, mantelzorgondersteuning, individuele begeleiding, ambulante begeleiding in het onderwijs en/of job coaching.			
Bij het verlenen van zorg houden we rekening met de mogelijkheden en grenzen van naastbetrokkenen en mensen in het natuurlijke netwerk (op school, op het werk, bij de sportclub).			
Autismevriendelijke zorg-op-maat			
Alle medewerkers hebben actuele kennis van autisme en van wat mensen met autisme nodig hebben om goed te functioneren en zich te ontwikkelen.			
We weten dat continuïteit in hulpverlening cruciaal is in de ondersteuning van mensen met autisme en spannen ons hiervoor in.			
We weten dat mensen met autisme extra moeite kunnen hebben met (grote en kleine) veranderingen in het leven. We geven hier proactief aandacht aan.			
We proberen ondersteuning zo veel mogelijk in de normale leefomgeving te bieden in plaats van (poli)klinisch omdat we weten dat het voor mensen met autisme lastig kan zijn om geleerde zaken in een andere context of andere omgeving toe te passen.			
We realiseren ons dat autisme kan maken dat iemand zorgmijddend is en dit betekent voor ons dat we in alles goed moeten luisteren naar en afstemmen op onze cliënten om zo zorgverlening toch mogelijk te maken.			
TOTAAL			

Tips voor autismevriendelijke zorg-op-maat

- Gebruik deze checklist als inspiratie.
- Verdiep u in [wat autisme is](#) en wat [over- en onderprikkeling](#) betekenen voor een cliënt.
- Organiseer een ABC (Autismebelevingscircuit) voor medewerkers. Verschillende partijen bieden dit op locatie.
- Benut de ervaringen van cliënten om de zorg en uw gebouwen passend in te richten.
- Bekijk de adviezen voor professionals op [Uanzet.nl](#) over leren omgaan met mensen met autisme en echt vanuit hen te leren kijken.

- Herkennen van autisme kan zelfs voor ervaren zorgverleners en artsen lastig zijn. Zowel onterecht labelen als onterecht uitsluiten van autisme als oorzaak van onbegrepen gedrag kan tot problemen leiden. Ben alert als een cliënt gevoelig is voor veranderingen, gevoelig is voor prikkels, anders reageert dan verwacht en/of duidelijke verschillen vertoont in cognitieve en sociaal/emotionele ontwikkeling. De precieze uitingsvormen verschillen sterk. Bij een vermoeden van autisme is het verstandig autisme gespecialiseerde zorg te betrekken. Zie ook het [rapport 'Autismediagnostiek: eerder, sneller, beter'](#), een kwalitatief onderzoek naar vertraging in het diagnoseproces.
- Het beroepscompetentieprofiel [Ervaringsdeskundigheid](#) helpt u op weg om met ervaringsdeskundigheid aan de slag te gaan.
- Een integrale benadering en zo veel mogelijk continuïteit in de begeleiders heeft een grote meerwaarde. Zie de [Maatschappelijke businesscase Levensbrede aanpak bij autisme](#) voor informatie over en de winst van een integrale benadering. Kleine aanpassingen maken soms grote verschillen. Als u de aanpassing/uitzondering goed kunt onderbouwen is er geen risico dat alle cliënten er aanspraak op kunnen maken.
- Er zijn vele soorten zorg die mensen met autisme kunnen helpen. Kijk voor goed doorzoekbare overzichten op [Autismewegwijzer.nl](#) en klik op Keuzehulpen en gesprekshulpen. Individuele aanbieders vindt u op [Watvindik.nl](#).

4. Randvoorwaarden voor zorg-op-maat

In dit onderdeel checkt u de mate waarin uw ondersteunende processen bijdragen aan zorg op maat..

Geef aan in welke mate u voldoet aan onderstaande punten:	- 0	-/+ 1	+ 2
Informatievoorziening en administratie			
Wij verstrekken heldere informatie over de mogelijke vormen van zorg en ondersteuning en houden daarbij rekening met verschillende manieren van informatieverwerking.			
We presenteren onze dienstverlening duidelijk en overzichtelijk. Daarbij nemen we nadrukkelijk het perspectief van de cliënten als uitgangspunt.			
We zorgen voor tijdige en duidelijke (autismevriendelijke) voorlichting over wijzigingen in de zorg of ondersteuning.			
We zijn goed bereikbaar voor (hulp)vragen. Cliënten kunnen vragen stellen zonder voorafgaande voorwaarden (invullen formulieren, aanleveren documenten, enz.).			
Ons eerste contact is bij voorkeur een persoonlijk gesprek.			
Cliënten hebben zo veel mogelijk een vaste contactpersoon voor vragen.			
Woonlocaties en kantoren			
We zorgen voor tijdige en duidelijke (autismevriendelijke) voorlichting over wijzigingen in onze gebouwen.			
De indeling en bewegwijzering in onze gebouwen is overzichtelijk en logisch. We houden rekening met mensen die de teksten en aanwijzingen letterlijk nemen.			
Bij de inrichting van onze gebouwen is rekening gehouden met prikkelgevoelige mensen.			
Onze gebouwen hebben plekken waar mensen met autisme tot rust kunnen komen (bij overprikkeling).			
Autismevriendelijke randvoorwaarden			
Onze medewerkers weten hoe ze moeten handelen bij een vermoeden van autisme of een andere psychische kwetsbaarheid.			
Cliënten met autisme krijgen tijd en ruimte om te wennen aan veranderingen. We zorgen voor een aanspreekpunt voor als ze verduidelijking nodig hebben.			
We voorkomen 'last minute'-veranderingen zo veel mogelijk. Als het onvermijdelijk is, besteden we extra aandacht aan de uitleg voor en begeleiding van mensen met autisme.			
We voorkomen wachtlijsten zodat we cliënten met een hulpvraag snel kunnen helpen.			
We realiseren ons dat een bestaande cliënt een hulpvraag soms lastig kan uitstellen en daarom zijn wij zoveel mogelijk uren per dag makkelijk bereikbaar voor vragen.			
We realiseren ons dat een gestelde vraag een snelle opvolging behoeft. We streven altijd naar een zeer snelle beantwoording van vragen om zowel het antwoord te geven (korte termijn) als om vraaggericht werken te stimuleren (langere termijn).			
We begeleiden nieuwe cliënten: we maken hen wegwijs, maken heldere afspraken, we leren ze kennen, zorgen voor een aanspreekpunt en voor een geschikte omgeving.			
Wij gebruiken steeds dezelfde ruimte voor besprekingen en behandelingen bij cliënten die (bij navraag) aangeven (of laten zien) dat ze moeite hebben met steeds verschillende ruimtes.			
Wij zijn altijd vriendelijke en begripvol; ook bij bijzonder gedrag.			
TOTAAL			

Tips voor autismevriendelijke randvoorwaarden

- Gebruik de scorelijst voor inspiratie.
- Het rapport '[Andere aandacht, ervaringen van cliënten met communicatie in de zorg en het sociaal domein](#)' geeft veel inzicht in communicatie vanuit cliëntperspectief.
- Er is een spanning tussen controle willen houden en willen plannen enerzijds en de onvoorspelbaarheid van de belastbaarheid en veranderende mogelijkheden van cliënten met autisme anderzijds. Dit vraagt om flexibiliteit en het benutten van kansen als die zich voordoen. Het opleggen van normen en drang werkt averechts; dit geeft cliënten extra stress en verhoogt de kans op mislukking en zelfs een traumatische ervaring. Het

aansluiten bij mogelijkheden en interesses biedt veel meer kans op succes.

- Om een goede start te kunnen maken op een school of een sportclub is het voor mensen met autisme belangrijk dat alles precies klopt. Om het gesprek hierover aan te gaan kunnen mensen gebruik maken van gesprekshulpen op de [Autismewegwijzer.nl](https://www.autismewegwijzer.nl).
- Veel mensen met autisme of hun familieleden zijn geholpen met contact met anderen in een vergelijkbare situatie. Verwijs hiervoor door naar PAS (voor volwassenen met autisme en een normaal tot hoog IQ), of naar Mama Vita of Autismecafés voor ouders van kinderen met autisme. Voor ouders is ook de rapportage '[Een kind met autisme in je gezin – ervaringen van achter de voordeur](#)' interessant.

Aandachtspunten

Neem uw totaalscores van de losse onderdelen hier over. Het overzicht maakt duidelijk op welke onderdelen u sterk scoort en welke onderdelen nog aandacht kunnen krijgen. De punten en tips vormen een inspiratie om uw zorgorganisatie autismevriendelijk te maken.

Onderdeel 1, X:	van de 30 punten
Onderdeel 2,X:	van de 30 punten
Onderdeel 3, X:	van de 32 punten
Onderdeel 3, X:	van de 38 punten
Totaal:	van de 130 punten

Uw intentie zichtbaar maken

Het kan voor u en/of uw organisatie meerwaarde hebben om uiting te geven aan uw intentie een autismevriendelijk te zijn. Om die intentie te laten zien is het beeldmerk 100% autismevriendelijk ontwikkeld. Zie voor meer informatie: Vanuitautismebekeken.nl.

Meer weten over autisme?

Vanuitautismebekeken.nl

Uanzet.nl

Watvindik.nl

Autismewegwijzer.nl

Contact: info@vanuitautismebekeken.nl